

LOKALE NOTABELEN BIJ HET BEGIN VAN EEN NIEUW KONINKRIJK

Nog vóór op 9 juni 1815 het Congres van Wenen definitief werd afgesloten door de ondertekening van de Weense Slotakte, was het al duidelijk welke richting de territoriale toekomst van onze streken uitging. Een klein jaar voordien, op 21 juni 1814, waren in Londen immers de zogenaamde Acht Artikelen ondertekend door de vertegenwoordigers van de vorsten van het Verenigd Koninkrijk, Oostenrijk, Pruisen en Rusland. In dit verdrag werd overeengekomen dat de voormalige Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden verenigd zouden worden in een volkomen unie, met behoud van de basisbeginselen van de Nederlandse Grondwet van 1814.

Die tekst was op 29 maart 1814 goedgekeurd door een vergadering van notabelen in Amsterdam, met 448 stemmen voor en 26 stemmen tegen. Om ook de inwoners van het zuidelijke deel van zijn rijk de kans te geven zich uit te spreken over de grondwettekst, organiseerde de koning in augustus 1815 in de zuidelijke provincies vergaderingen waarop de lokale notabelen de kans kregen zich uit te spreken over de grondwettekst. Die was inmiddels geamendeerd door een grondwetscommissie, die paritair was samengesteld uit deskundigen uit noord en zuid.

Dit elitaire referendum over de grondwettekst werd terdege voorbereid. De departementale intendanten, die de rol vervulden van de latere provinciegouverneurs, stelden gedetailleerde lijsten op van al wie in aanmerking kwam om deel uit te maken van de notabelenvergaderingen. Daarbij werd rekening gehouden met verschillende kenmerken van de betrokkenen: hun financiële en familiale situatie, hun positie binnen de lokale gemeenschap, hun moraliteit, maar zeker ook hun politieke opvattingen. Wie al te nauw had samengewerkt met de Franse bezetter, zag zijn kansen om deel uit te maken van de provinciale notabelenvergadering deerlijk gehypothekeerd.

Deze lijsten zijn bewaard gebleven en werden in 1973 uitgegeven door de Mechelse archivaris Gaston Beterams. Het boek in kwestie telt niet minder dan 614 bladzijden en biedt een schat aan informatie over de lokale elites tweehonderd jaar geleden.

Het spreekt voor zich dat kleine landbouwdorpen, zoals Rumst en Reet dat in 1815 waren, minder potentiële notabelen opleverden dan grotere en minder grote steden, of streken waarin de adel zich in kastelen en landhuizen had gevestigd. Toch kwamen uit elk van deze dorpen een aantal personen terecht op de lijsten van de intendant, ridder de Wargny. Van de uiteindelijke notabelenvergaderingen zouden zij echter geen deel uitmaken, om redenen die niet aan het papier werden toevertrouwd. Dat neemt niet weg dat de lijsten in kwestie ons toelaten te reconstrueren wie in onze dorpen toonaangevend werden geacht in de beginperiode van het Koninkrijk der Nederlanden.

Intendant de Wargny werkte volgens een dubbele methode. In een eerste register liet hij de zeshonderd belastingplichtigen van het departement optekenen die de hoogste bijdrage leverden tot de belastingheffing. Hij voegde er de stemgerechtigde burgers aan toe, evenals

de verkozenen in de departementale en arrondissementale raden. In een tweede register werden uit die lijsten de meest vooraanstaande personen geselecteerd. Daarenboven bevatte dit register een dertigtal namen van personen die niet in het eerste register waren opgenomen, omdat zij niet beantwoordden aan de criteria die daarbij werden gehanteerd, maar die volgens de intendant toch beschouwd moesten worden als vooraanstaand.

Op de lijst met hoogst belaste personen kwam slechts één inwoner van Rumst voor, namelijk de rentenier François-Xavier Pick-Cambier¹. Hij was 62 jaar oud, weduwnaar en had drie kinderen. Met zijn financiële positie ging het echter niet zo goed, want de opstellers van de lijst maakten bij zijn naam de opmerking dat hij geruïneerd was “par l’effet des circonstances”. Over welke omstandigheden dat precies ging, blijft onduidelijk. Waren het de algemene omstandigheden en de aanhoudende oorlogssituatie in onze streken gedurende de voorafgaande jaren ? Of doelde men op de persoonlijke familiale situatie van Pick-Cambier ? De lijst laat niet toe hieromtrent uitspraak te doen.

Tot de hoogstaangeslagenen behoorde ook een Simon Pick-Simons. Vermits hij twee jaar tevoren de gemeente had verlaten voor Brussel, waren er echter weinig inlichtingen over hem beschikbaar en was de kans ook klein, om niet te zeggen onbestaande, dat hij op de notabelenlijst van onze streek zou worden opgenomen. Naar Brusselse normen was hij blijkbaar niet voldoende vooraanstaand, want op de Brusselse notabelenlijst vinden we zijn naam niet terug.

Alle andere lokale notabelen ontleenden hun opname in de lijst aan het gegeven dat zij stemgerechtigd waren voor de verkiezing van de arrondissementsraad (maar niet voor de departementsraad).

Dat was in eerste instantie het geval voor Cornelis de Jongh, rentenier en burgemeester van de gemeente. Hij was in 1815 veertig jaar oud en ongehuwd. Hij genoot een jaarlijks inkomen van 8000 frank, wat hem tot de meer gefortuneerden binnen deze categorie van notabelen deed behoren. Zijn collega-stemgerechtigde, de handelaar Philippe Jean de Vleeschouwer bijvoorbeeld, kon slechts een jaarlijks inkomen van 1000 frank aantonen. Ook De Vleeschouwer was ongehuwd, en was op het ogenblik van het opstellen van de lijsten 56 jaar oud.

Minder gefortuneerd, maar wel voorbestemd om een belangrijke rol te spelen op het lokale niveau, was Joachim François Springael, 33 jaar oud en gehuwd. Zijn jaarinkomen als belastingontvanger bedroeg slechts 400 frank. Hij combineerde dit beroep met een ambt als “adjoint de la commune”, zeg maar schepen.

De Rumstse notabelenlijst werd vervolledigd door Emmanuel Jacques Wilmars, 53 jaar oud en ongehuwd. Zijn jaarinkomen als rentenier bedroeg 2000 frank.

¹De familienaam van deze man was gewoon Pick, maar naar het gebruik van die tijd voerde hij een dubbele naam door de toevoeging van de familienaam van zijn overleden echtgenote, Cambier.

Vanuit Reet belandde slechts één enkele naam op de departementale notabelenlijst, namelijk die van de handelaar en schepen Jean-Charles Vermeyleylen, 49 jaar oud, gehuwd en vader van vier kinderen. Zijn jaarlijks inkomen bedroeg 1000 frank.

Als bron voor plaatselijke geschiedenis hebben deze notabelenlijsten hun voor- en nadelen. De informatie die zij bieden, is bijzonder summier en werd verzameld met een duidelijk omschreven doel, namelijk de organisatie van een referendum over de grondwet. Soms zijn zij welsprekender door de informatie die zij niet bevatten, dan door de informatie die ze opnemen. Zo valt het op dat over de notabelen uit Rumst en Reet geen enkele inhoudelijke informatie is opgenomen, die ons iets leert over hun opvattingen of over het gezag dat zij genoten binnen de lokale gemeenschap. Enkel hun beroep, familiale situatie en inkomen werd vermeld, op de kleine notitie over Pick-Cambier na.

Toch hebben deze documenten het onmiskenbare voordeel dat zij een momentopname bieden van een lokale gemeenschap en haar notabelen, en wel in de ogen van het onmiddellijk hogere bestuursniveau, dat allicht het best was geplaatst om een en ander te beoordelen en ook te vergelijken met andere dorpen.

Frank Judo